

АРХІТЕКТУРНА ПРАКТИКА Ф. ХУНДЕРТВАССЕРА ТА ЙОГО ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ

У ХХІ ст. суспільство стикається з глибокими змінами базисних основ життєдіяльності, людина воліє до природи. Інтенсивний життєвий ритм сучасної людини, постійний брак часу створює багато негативних психофізіологічних чинників, які ще більш посилюються монотонністю, сірістю, штампованістю, безликістю навколишнього середовища. Ця ситуація вимагає створення такого простору, яке б докорінно відрізнялося від буденного та було екологічним. Відчувається необхідність у неординарних підходах, у нестандартній образній візуальній складовій задля досягнення максимального ефекту. Існують такі шляхи досягнення цієї мети, як то створення навколишнього середовища за допомогою екологічного, біонічного дизайну, де за основу проектного образу береться метафора.

Фріденсрайх Хундертвассер вважається одним з найвидатніших архітекторів та художників ХХ ст. — живописець, графік, дизайнер, автор перформансів, які епатують, і оригінальних архітектурних концепцій. З 1973 р. він активно займався проблемами екології та її зв'язку з архітектурою й створив проекти «екологічно зроблених», біоморфних будівель, прикрашених яркою, фірмовою хундертвассеровською графікою. Творчий метод Ф. Хундертвассера є одним з можливих підходів вирішення навколишнього середовища, особливо у рекреаційному просторі, де людина повинна відчувати релаксацію та швидко переключитися на відпочинок. Таким чином створюється екологічний об'єкт з використанням неповторних метафоричних образів.

Роботи Фріденсрайха Хундертвассера багаті на метафори та символи. Аналізуючи його доробок у семантичному, синтаксичному та прагматичному зрізі, ми бачимо великий внутрішньо смисловий склад архітектурних форм, де можна виділити наступні головні аспекти:

1. Будь-який архітектурний об'єкт трактується як дихаючий організм;

2. При будівництві люди забирають частину природи, і це необхідно компенсувати, надавши деревам і траві місце в будинку й на ньому — всі горизонтальні яруси своїх будівель заповнюються зеленими насадженнями («дерева — квартиронаймачі»);

3. У природи немає прямих ліній і кутів (прямі лінії і кути — символ занепаду і дисгармонії), тому й архітектурні споруди за формоутворенням повинні наближатися до природи;

4. Дома складаються не зі стін — це ілюзія, — а з вікон;

5. Насичення сенсом не тільки головної форми, але й декоративних елементів — будь-яка форма має приховане символічне та архітектурне значення;

6. Слід орієнтуватися на використання жовтої й червоної цегли, вугілля, глини, вапна, землі, які є грубішими ніж штучні матеріали, їх можна бачити й почувати.

Концепції свого неповторного творчого методу Ф. Хундертвассер сформулював у численних маніфестах та трактатах.

І концепція. Екологічна безкомпромісність, що знаходить своє відображення у маніфестах «У природи немає недоліків, тільки людина має недоліки» та «Дерева-Квартиронаймачі» [3]. Можна виявити основні тези цієї концепції: укладання мирного договору із природою, яка і є вищою за людину силою, від якої залежить людина; ми повинні повернути природі території, які людина незаконно використовує й над якими робить насильство; терпимість до спонтанної рослинності; мистецтво — як твір людини й природи повинні бути знову об'єднані, розрив між ними може мати катастрофічні наслідки для людства; життя в гармонії із законами природи; «ми тільки гості в природи

й повинні поводитися належним чином» [2]; людина повинна сама собі поставити екологічні рамки обмеження для того, щоб Земля могла відпочити.

У маніфесті «Дерева-Квартиронаймачі» Ф. Хундертвассер говорить про те, що дерева в будинках допомагають зм'якшити міську ситуацію, повертаючи зелень обличчю міста. Вони очищають повітря, воду й у такий спосіб вносять свою «плату», що незмірно велика в порівнянні з вічно мінливою платою, що вносять люди. Переваги очевидні: дерева — це постачальники кисню, регулятори клімату, пиловловлювачі, є шумопоглинаючими об'єктами, розподільники краси, види-мої здалека, регулятори настрою, символи й стимулятори переорієнтації нашого суспільства. Подальші переваги — очищення, використання дощової води; відкладення природного ґрунту для зростаючих у ній рослин; захист стін від ультрафіолетових променів. Дерева-квартиронаймачі володіють тією перевагою, що займають небагато місця усередині, у той же самий час поживляючи й збагачуючи інтер'єри.

Втілення цієї концепції можна побачити у дитячому центрі Heddernheim (Хеддернхайм, Франкфурт-на-Майні, Німеччина, 1988–1995) — це будинок, що не шкодить навколишньому середовищу. Подібні будови ґрунтувалися суто на його концепціях. Це пряниковий будиночок Хундертвассера з усіма елементами, типовими для його стилю: цибуляста позолочена баня, керамічні блискучі звивини на стінах, веселі нерівності вікон, дуті яскраві строкаті колони, трава й дерева на даху. Від цього справляється враження — чи те будинок виріс із зелені, чи те вона проросла на ньому. Це ще одна демонстрація основного принципу Хундертвассера: гармонія між створіннями людини й природи. Роботу характеризує практично повна відсутність прямих кутів і ліній, лише зігнутості огорожень, фасадів, дахів.

У своєму макеті «Висотного будинку в лугах» Хундертвассер продемонстрував, що можна влаштувати поля й висаджувати дерева навіть у центрі міста, розташовуючи їх на штучно вибудованих терасах — поверххах. Подібні будинки набагато дешевше, і саме головне те, що люди в них щасливі. «Висотний будинок» був побудований для IGA (міжнародне садове шоу) 1983 р. у Мюнхені.

Взагалі взаємини із природою були завжди надзвичайно важливі для художника, що дбайливо вписував свої об'єкти в її світ. Дослідники творчості Хундертвассера стверджують, що його архітектурні мрії вирости «з прочитаних у дитинстві книг про Вінні-Пуха й Кролика, що викопують собі нори й живуть у них. А також з виявленого в книгах по архітектурі найдавнішого методу будівлі споруд, що існує сотні, а може, і тисячі років. Викопати нору в землі й знайти в ній притулок — от фундаментальна ідея всіх архітектурних моделей. Відомо, що художник, який багато подорожував, вивчав ці будівлі сам, побувавши в Ємені, Судані, Новій Зеландії, в індіанців Пуебло...» [4]. Можливо, така природна архітектура стала для нього джерелом для розвитку власного, альтернативного підходу до зведення будівель. Головні ідеї його творчості — гармонія людини й природи, протест проти прямих ліній, протиставлення яскравих чистих кольорів убиваючій індивідуальності сірості. Хундертвассер шукав натхнення в мистецтві первісної людини, у древніх культурах Сходу й Океанії, у самої природи.

Ії концепція. Підвищення контакту із природою у відповідь на невтримну облаштованість пейзажу; енергозберігаючі будинки, у яких прохолодно влітку й тепло взимку; поліпшення якості життя для сусідів і нерезидентів; творчий вихід з тупика урбаністичного планування, що допоможе створити прецедент світового масштабу.

Цю концепцію й свої філософські погляди майстер відобразив у маніфестах: «Маніфест запліснівості проти раціоналізму в архітектурі» (*Verschimmelungsmanifest gegen den Rationalismus in der Architektur*, 1958) і збірник есе «Прекрасні шляхи. Думки про мистецтво й життя» (*Schoene Wege. Gedanken ber Kunst und Leben*, 1983), «Звільнімося від Лооса. Закон, що дозволяє індивідуальні зміни будинку, або маніфест архітектурного бойкоту» (1968) та ін. У маніфесті «Право на третю шкіру», що прочитав в 1967 р. в Мюнхені, Ф. Хундертвассер відмітив: «Люди повинні мати право перетворювати внутрішні й зовнішні частини місць, у яких вони живуть. Ця «третя шкіра» людей повинна формуватися, мінятися й переживати мутації, і якщо ви будете стримувати цей процес, це буде рівнозначно злочи-

ну, як якби ви не давали рости дитині. Саме це й робиться в архітектурі постійно» [5].

Хундертвассер нерідко згадує три шкіри, що властиві людині: це власна шкіра, одяг і архітектура. І одяг, і стіни будинків за останній час перетерпіли безліч змін і більше не відповідають природним потребам людини.

Вікна — це міст між внутрішнім і зовнішнім простором. Як шкіра людини пронизана порами, так і оболонки мешкань — вікнами. Вікна — еквівалент оку. Так само як вираження очей важливо для особи, також і вікна важливі для фасаду будинку. За словами Хундертвассера, «рай може бути зроблений тільки нашими власними руками, за допомогою нашого творчого потенціалу в гармонії із творчим потенціалом природи». В 1970-х рр. у Відні архітектор прийшов на телевізійне шоу «Як нам облаштувати місто», де закликав повернутися до матінки-природи, відмовитися від прямих ліній і використовувати в будівництві тільки натуральні матеріали. «Я хочу, щоб мене називали чарівником рослинності або чимсь у цьому роді.»

«Сьогодні архітектори будують будинки, у яких люди занедажують розумово й фізично, і саме тому революція повинна починатися ззовні, і, мені здається, що вона починається з художника» [2].

Проте подібні нововведення не є чим-небудь новим, мета полягає в тому, щоб «скоріше відновити гідність людини в архітектурі», або просто відновити екоструктуру. «Навіщо нещадне використання лінійки, коли всім відомо, що пряма лінія — це небезпечна й зручна ілюзія, яка веде до знищення? Будинки продовжують бути негуманними й неприродними, незважаючи на концепції школи «Баугаус» багато десятиліть назад продемонструвало, що є тупиком. Мислення «Баугаус», що покладено в основу житлової архітектури, може бути названо байдужим, нещадним, диктаторським, безсердечним, агресивним, безликим, стерильним, позбавленим краси, холодним, непоетичним, неромантичним, безіменним і до позіхання нудним. Ілюзія функціональності» [3].

Ми відчужуємо себе від природи за допомогою пластику й бетону. Якщо ми будемо творити насильство над творчістю природи, вважав

Хундертвассер, якщо ми знищимо творчу складову й у нас самих, тоді ми знищимо самі себе. Тільки природа може навчити нас творити й ставитися до життя творчо. «Наша буквальна неграмотність є нашою нездатністю бути активними творцями» [1].

Цю концепцію Хундертвассер втілює у таких об'єктах, як Зелена цитадель (Grüne Zitadelle von Magdeburg, Магдебург, Німеччина, 2004–2005), Комплекс «У луках Бад-Зоден» (Німеччина, 1990–1993), «Лісова спіраль» Хундертвассера у Дармштадті (Waldspirale Darmstadt, Німеччина, 1998–2000).

У Зеленій цитаделі у Магдебурзі автор хотів створити в місті «оазис людяності й природи в морі раціональних будівель, міст між сьогоденням, минулим і майбутнім». Головним нововведенням того часу в усіх будинках є зелені тераси та дахи, де висаджені дерева, чагарники, що відкриті як для відвідувачів, так і для жителів. Усі будинки зроблені з екологічних матеріалів; в них використані новітні (на той час) технології водопостачання та циркулювання води на дах для забезпечення поливальної системи; всі будівлі теоретично, концептуально, економічно обґрунтовані архітектором.

Комплекс у Хеддерхайме нагадує природні, зарослі лісом поля й парки — безкомпромісне покриття будинку травою й деревами служить оптимальному збереженню тепла. Це економія витрат на обігрів і охолодження, що є економією енерговитрат.

Також цей підхід допомагає створити у два рази більший простір для відпочинку, оскільки звичайний, стерильно-мертвий дах перетворюється в трав'янистий луг, в оглядову площадку, у парк. Поліпшується стан мешканців: люди почувають себе здоровими, рідше піддаються депресії після кошмарних наслідків життя й роботи в негуманних, неприродних будинках. Дахи повністю покриті травою й доступні для всіх.

Для кожного архітектора сьогодення повинна стати викликом пропозиція побудувати будинок, який будуть населяти не тільки люди, але й спонтанна дикоростуча рослинність. Гарний будинок повинен служити досягненню й об'єднанню двох цілей: гармонії природи й гармонії із творчістю окремо взятої людини, занадто довго ми перетворю-

вали нашу землю в рабину, що привело до катастрофічних результатів, з якими всі ми добре знайомі.

III концепція. В 1969–1971 рр. архітектор розробив концепцію, що отримала остаточну форму в маніфесті про права квартиронаймачів, назвавши свою теорію «Віконні права». В маніфесті «Ваше право стосовно вікон — ваш борг стосовно дерев» він розглядає наступні проблеми. Віконне право — житель будинку повинен мати право витися з вікна й змінювати все, до чого може дотягтися його рука, на стіні зовні так, як це йому сподобається. Всі перехожі на вулиці повинні здалека бачити, що в цьому вікні хтось живе (Секау, 1958).

Всі ми страждаємо й задихаємося в наших містах від забруднення повітря й недостачі кисню. Росливість, що допомагає нам жити й дихати, систематично знищується. Ми змушені ходити повз сірі, стерильні фронти будинків і уявляємо, що знаходимось в камері. Ви самі повинні змінювати ваше середовище перебування. Стіни ззовні належать вам, так, як і ваш одяг і внутрішність вашого будинку. Будь-який індивідуально виконаний дизайн краще, ніж стерильна смерть. У вас є віконне право. Ваш обов'язок — допомагати рослинності здійснювати свої права всіма доступними вам способами. Вільна природа повинна виростати скрізь. Усяка горизонталь під відкритим небом належить природі. Дороги й дахи варто повернути до життя, висаджуючи дерева (Дюссельдорф, 27 лютого 1972) [2].

Найвизначнішим та найілюстративнішим є Будинок Хундертвассера у Відні. Весь будинок прикрашений численними парадними, величними елементами, які для когось можуть створювати враження несмаку. Однак більшість відвідувачів зачаровані саме цими елементами обробки, що в деякій мірі повертають нас до зруйнованої сірими буднями романтики. І майстер, розташовуючи на стіні й у ніші фігури, статуї, колони, кулі, леви й кеглі, хотів досягти саме цієї мети. Стіни, подібно підлозі, струменіють хвилями й створюється враження, що це портъери, що ниспадають м'якими складками.

Особливої уваги заслуговують вікна. Він спроектував для будинку тринадцять різних типів вікон, що відрізняються розміром, кольором

і формою. Вони виготовлялися окремо, і на завершення відбувається формоутворення кольоровою керамічною плиткою. Особливо підкреслювалося так зване «право вікон».

IV концепція. Фріденсрайх Хундертвассер виклав власну художню концепцію в теоретичній книзі «Маніфест запліснівості проти раціоналізму в архітектурі» (1958) і збірнику есе «Прекрасні шляхи. Думки про мистецтво й життя» (1983) [2].

Хундертвассер вважав, що не можна жити в однакових будинках-коробках: людям від цього психологічно важко. Кожний мешканець має право висунутися зі свого вікна й розфарбувати тло зовнішньої стіни, або якимось інакше змінити площину довкола нього, куди рук і кисті вистачить. Він очолив кілька проектів по реабілітації колишніх мануфактур — сумних коробок, які він перетворював на казкові тереми. Яскравим прикладом такого перевтілення є Сміттеспалювальний завод і Котельня Шпіттеллау (Spittelau, Відень, Австрія, 1988–1997). Це цікава будівля з яскравим зовнішнім виглядом і великою трубою, що покрита синьою керамічною плиткою, увінчаною позолотою цибулястою баштою. Використання скла й метала створює враження, що це частина міста майбутнього.

Втілення цієї концепції також можна побачити у будинку Кунстхаус (KunstHausWien, Австрія, 1989–1991.) — віденському Будинку мистецтв. Хундертвассер лаконічно оформив зовнішню частину музею в чорно-білих тонах. Будинок Мистецтв був блискуче реконструйований з колишньої меблевої фабрики, що була збудована у 1892 р. Деревя в ньому, здається, ростуть прямо зі стін, і їхні витончені стовбури вигадливо сполучаються з майже іграшковими різнобарвними колонами.

«Живопис і скульптура — вільні. Кожний може створити свій доробок і показати його. Але в архітектурі немає цієї фундаментальної волі, яку потрібно розглядати як основу будь-якого мистецтва» [2].

Щоб мати можливість будувати, необхідно мати диплом. По Хундертвассеру, кожний повинен мати можливість будувати, й поки ця воля не існує, сучасну архітектуру не можна вважати мистецтвом взагалі.

Не треба стримувати бажання людини будувати що-небудь. Кожний

повинен мати можливість проектувати, й будувати, й відповідати за ті чотири стіни, у яких він живе... Надалі розум перемиг, і Хундертвассер заявив, що архітектори можуть виконувати функції технічних консультантів, але повинні бути підлегли жителям і його бажанням.

Фріденсрайх Хундертвассер був першопрохідцем у теоретичній галузі екодизайну. Його неординарний творчий метод з використанням природних метафор, з чіткою концепцією, що враховує формоутворення, функціональність та економічний аспект, дає неосяжні перспективи у створенні нових нестандартних образів та форм. Це велика теоретична та практична основа для сучасного екологічного проектування, що допоможе відійти від монотонності й штампованості та докорінним чином змінити погляд на оточуючий світ.

1. F. Hundertwasser. — Kravina house, Gesmbh, 2002.
2. Friedrich Stowasser, Viennese-native. Hundertwasser Friedensreich. — Regentag Dunkelbunt. — P. 5–47.
3. Hundertwasser — Kravina house, Vienna. — H. B. Medienvertirieb Gesmbh, 2004. — P. 71.
4. Hundertwasser: Catalogue Raisonne / Wieland Schmied (Ed). — Taschen, 2003. — P. 54–56.
5. Metaphor and metonymy at the crossroads: A cognitive perspective / Ed. by A. Barcelona. — Berlin, N. Y., 2000. — P. 75, 356.

Анотація. У статті розглядаються концептуальні засади творчості австрійського архітектора Фріденсрайха Хундертвассера. Автором виокремлено чотири концепції.

Ключові слова: Фріденсрайх Хундертвассер, архітектура, концептуальні засади.

Аннотация. В статье рассматриваются концептуальные основания творчества австрийского архитектора Фриденсрайха Хундертвассера. Автором выделены четыре концепции.

Ключевые слова: Фриденсрайх Хундертвассер, архитектура, концептуальные основания.

Summary. In article the conceptual bases of creativity of Austrian architect Fridensrajh Hundertvasser are considered. The author allocates four concepts.

Keywords: Fridensrajh Hundertvasser, architecture, the conceptual bases.